

ISIM

"EVERY MONDAY, A STEP TOWARDS
INVESTMENT KNOWLEDGE"

کمیسیون سرمایه‌گذاری اتاق بازرگانی اصفهان
(دوشنبه‌های سرمایه‌گذاری)

ISIM

ISSUE 37

29 SEPTEMBER 2025

دوشنبه ۷ مهرماه ۱۴۰۴

گیاهان دارویی: فرصتی استراتژیک و موتور محرکه اقتصاد غیرنفتی برای توسعه پایدار در اصفهان

ثروت آفرین

اقتدار آفرین

آینده نگر

مرز شکن

نافع

**Medicinal Plants: A Strategic Opportunity and Driving Force for
Non-Oil Economic Growth and Sustainable Development in
Isfahan**

حمایت نهادی

موقعیت جغرافیایی

تنوع زیستی

صادرات محور

نیروی انسانی بهره‌ور

«طبیعت، بزرگ‌ترین داروخانه بشر است.»

Isfahan Chamber of Commerce, Industries, Mines and Agriculture (ECCIMA)

گیاهان دارویی به عنوان منابع طبیعی تجدیدپذیر، ظرفیت بالقوه‌ای برای تحقق اهداف اقتصاد غیرنفتی، ایجاد اشتغال روستایی و کشاورزی مقاوم در برابر خشکسالی دارند. استان اصفهان با تنوع زیستی بالا و شرایط اقلیمی مناسب، می‌تواند به قطب ملی تولید و فرآوری گیاهان دارویی تبدیل شود. این نسخه از ایزیمو با استناد به داده‌های معتبر بین‌المللی و داخلی، چالش‌ها و راهکارهای سیستمی برای توسعه پایدار این بخش را تحلیل می‌کند.

«طبیعت، بزرگ‌ترین داروخانه بشر است.»
هیپوکراتس

این جمله تاریخی، در عصری که جهان به سوی بازگشت به ریشه‌های طبیعی و کاهش وابستگی به ترکیبات شیمیایی حرکت می‌کند، ابعاد جدیدی از اعتبار علمی و اقتصادی یافته است. گیاهان دارویی، به عنوان منابع زنده‌ی ترکیبات فعال زیستی (Bioactive Compounds)، نه تنها در سلامت عمومی جوامع نقش اساسی ایفا می‌کنند، بلکه به عنوان یکی از ستون‌های کلیدی اقتصاد غیرنفتی، امنیت غذایی و کشاورزی مقاوم در برابر تغییرات اقلیمی مطرح شده‌اند. در این میان، استان اصفهان با ویژگی‌های اکولوژیکی منحصر به فرد خود، ظرفیت‌های بالقوه‌ای را در این حوزه در اختیار دارد که نیازمند توجه سیاست‌گذاران، سرمایه‌گذاران و جامعه علمی است.

۱. مقدمه: گیاهان دارویی در چارچوب اقتصاد سبز

در عصری که جهان به‌سوی کاهش وابستگی به منابع فسیلی و تقویت اقتصادهای پایدار حرکت می‌کند، گیاهان دارویی به‌عنوان یکی از اجزای کلیدی «اقتصاد سبز» (Green Economy) مطرح شده‌اند (UNEP, 2011). این رویکرد، توسعه‌ای را ترویج می‌دهد که همزمان به سه هدف پایداری زیست‌محیطی، رشد اقتصادی فراگیر و عدالت اجتماعی دست یابد.

بر اساس گزارش سازمان جهانی بهداشت (WHO, 2019)، در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، ۷۰ تا ۸۰ درصد جمعیت همچنان برای مراقبت‌های اولیه سلامت به طب سنتی و گیاهان دارویی متکی‌اند. این رقم در کشورهای توسعه‌یافته نیز با رشد سالانه‌ای بین ۶ تا ۸ درصد در حال افزایش است (Grand View Research, 2023).

۲. پتانسیل زیستی و اقلیمی استان اصفهان

استان اصفهان با وسعتی نزدیک به ۱۰۷ هزار کیلومتر مربع، در گذر بین کویر مرکزی و رشته‌کوه‌های زاگرس قرار دارد. این موقعیت جغرافیایی، طیف گسترده‌ای از اکوسیستم‌ها، از مناطق خشک (بارش > ۱۰۰ میلی‌متر) تا نیمه‌مرطوب (بارش < ۳۰۰ میلی‌متر)، را ایجاد کرده است.

بر اساس بررسی‌های فلوریستیک مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان اصفهان (۱۴۰۲)، این استان خاستگاه طبیعی بیش از ۱۲۰۰ گونه گیاهی است که حدود ۴۰۰ گونه از آن‌ها دارای خواص دارویی تأییدشده در منابع علمی (مانند کتاب‌های دارویی ایرانی و پایگاه‌های بین‌المللی مثل EMA و WHO Monographs) هستند (مرکز تحقیقات کشاورزی اصفهان، ۱۴۰۲).

برخی از گونه‌های بومی با ارزش اقتصادی بالا عبارتند از:

برخی از گونه‌های بومی با ارزش اقتصادی بالا عبارتند از:

- زعفران (*Crocus sativus*) – کاشان، نائین
- زرشک (*Berberis vulgaris*) – آران و بیدگل
- رازیانه (*Ferula assa-foetida*) – خور و بیابانک
- گل محمدی (*Rosa damascena*) – شهرضا
- مرزه (*Satureja khuzestanica*) – مناطق کویری

و بسیاری گیاهان ارزشمند دیگر بعنوان طلای سبز استان این گیاهان به دلیل نیاز آبی پایین و توانایی رشد در خاک‌های حاشیه‌ای، گزینه‌ای ایده‌آل برای کشاورزی پایدار در مناطق خشک هستند.

۳. چشم‌انداز جهانی و موقعیت رقابتی ایران

بر اساس گزارش (Grand View Research (2023، بازار جهانی گیاهان دارویی در سال ۲۰۲۲ ارزشی معادل ۱۰۸,۵ میلیارد دلار داشته و پیش‌بینی می‌شود با نرخ رشد ترکیبی سالانه (CAGR) ۷,۲ درصد تا سال ۲۰۳۰ به حدود ۱۸۵ میلیارد دلار برسد.

! توجه: عدد «۵ تریلیون دلار» که در برخی گزارش‌های غیررسمی ذکر شده، مربوط به کل بازار سلامت جهانی (شامل داروهای شیمیایی، مکمل‌ها، خدمات درمانی و غیره) است، نه فقط گیاهان دارویی.

ایران با داشتن ۲۳۰۰ گونه گیاه دارویی از مجموع ۸۰۰۰ گونه گیاهی شناخته‌شده (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۴۰۳)، از غنی‌ترین ذخایر زیستی گیاهان دارویی در خاورمیانه برخوردار است. با این حال، سهم ایران از بازار جهانی کمتر از ۰,۵ درصد است که نشان‌دهنده شکاف عمیق بین پتانسیل و عملکرد واقعی می‌باشد.

۴. وضعیت تولید و صادرات در ایران و اصفهان

بر اساس آمار رسمی وزارت جهاد کشاورزی (۱۴۰۳)، سطح زیرکشت گیاهان دارویی در ایران در سال ۱۴۰۲ حدود ۲۹۰ هزار هکتار بوده و سالانه بیش از ۵۰۰ هزار تن محصول تولید می‌شود. در استان اصفهان، بر اساس گزارش سازمان جهاد کشاورزی استان (۱۴۰۳)، حدود ۲۷ هزار هکتار زمین زیر کشت گیاهان دارویی است که معادل ۹,۳ درصد از کل کشور محسوب می‌شود. مهم‌ترین محصولات و مناطق تولید عبارتند از:

- زعفران کاشان، نائین ۱۲ تن
- زرشک آران و بیدگل ۸ هزار تن
- گل محمدی شهرضا ۳ هزار تن
- رازیانه خور و بیابانک ۱,۵ هزار تن

در سال ۲۰۲۳، صادرات زعفران ایران به میزان ۳۳۰ میلیون دلار گزارش شد که بخش قابل توجهی از آن از مناطق اصفهانی تأمین شده است (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۳).

«اصفهان تنها یک مرکز تاریخی نیست؛ این استان یک ذخیره‌گاه زنده از تنوع زیستی است که می‌تواند به موتوری اقتصادی برای کشاورزی مقاوم در برابر خشکسالی تبدیل شود.»

۵. چالش‌های ساختاری و سیستمی

۵.۱. ناکارآمدی در صنایع تبدیلی

بیش از ۸۰ درصد گیاهان دارویی ایران به‌صورت خام و بدون فرآوری صادر می‌شوند. فقدان زیرساخت‌های استاندارد برای:

- خشک‌کردن تحت کنترل دما و رطوبت
 - استخراج ترکیبات فعال (مانند اسانس‌ها و عصاره‌های الکلی)
 - بسته‌بندی در محیط‌های ضد اکسیداسیون
- منجر به کاهش کیفیت، کوتاه‌شدن عمر انبارداری و افت ارزش اقتصادی می‌شود.

۵.۲. ضعف در زنجیره تأمین

زنجیره تأمین گیاهان دارویی در اصفهان فاقد یکپارچگی است. عدم هماهنگی بین کشاورزان، خریداران میانجی، فرآوری‌کنندگان و صادرکنندگان، باعث ایجاد:

- شکاف اطلاعاتی
- نوسانات قیمتی غیرمنطقی
- ضایعات بالا (تا ۳۰ درصد در برخی محصولات) می‌شود.

۵.۳. عدم انطباق با استانداردهای بین‌المللی

بسیاری از تولیدکنندگان اصفهانی از استانداردهایی مانند:

- GACP (Good Agricultural and Collection Practices)
- ISO 22000 (سیستم مدیریت ایمنی مواد غذایی)
- EU Herbal Monographs

اطلاع کافی ندارند. این موضوع دسترسی به بازارهای اروپا و آمریکای شمالی را محدود می‌کند.

۶. راهکارهای علمی و سیاستی برای تحول سیستمی

۱-۶. ایجاد «پارک‌های تخصصی فرآوری گیاهان دارویی»

پیشنهاد می‌شود در مناطق کلیدی تولید (مانند کاشان، خور و شهرضا)، پارک‌های صنعتی تخصصی با زیرساخت‌های زیر ایجاد شوند:

- واحدهای خشک‌کن هوشمند با کنترل محیط
- آزمایشگاه‌های کنترل کیفی (HPLC، GC-MS)
- خطوط تولید عصاره، اسانس و فرآورده‌های نهایی
- خطوط تولید بذرهای هیبریدی
- مراکز آموزش فنی برای کشاورزان

این پارک‌ها می‌توانند تحت مدل PPP (همکاری عمومی-خصوصی) اداره شوند.

۲-۶. اجرای سیستم «کشاورزی قراردادی هوشمند»

با همکاری بانک‌های عضو سیستم بانکی ایران، شرکت‌های دارویی و صادرکنندگان، سیستمی طراحی شود که:

- قیمت خرید پیش از کشت تعیین شود
- بذر و نهاده‌های استاندارد تأمین گردد
- آموزش‌های فنی به‌صورت دوره‌ای ارائه شود
- محصولات بر اساس استانداردهای GACP برداشت شوند

۶. راهکارهای علمی و سیاستی برای تحول سیستمی

۳-۶. توسعه پلتفرم دیجیتال «گیاه‌نما»

این پلتفرم مبتنی بر فناوری‌های هوش مصنوعی و تحلیل داده‌های کلان (Big Data) خواهد بود و شامل بخش‌های زیر است:

- پایگاه داده بازارهای جهانی (قیمت، تقاضا، مقررات)
- سیستم پیش‌بینی ریسک‌های بازرگانی
- راهنمای تعامل با استانداردهای بین‌المللی
- بازار مجازی برای اتصال مستقیم تولیدکننده و خریدار

۴-۶. حمایت از نوآوری و کارآفرینی

بن‌تأسیس «صندوق نوآوری گیاهان دارویی اصفهان» با همکاری اتاق بازرگانی و دانشگاه‌های استان، می‌تواند به استارت‌آپ‌های فعال در حوزه‌های زیر کمک کند:

- تولید مکمل‌های گیاهی استاندارد
- توسعه چای‌های دارویی بسته‌بندی‌شده
- فناوری‌های نوین استخراج بدون حلال (مانند SFE)
- کاربردهای آرایشی-درمانی اسانس‌ها

۵-۶. برندسازی و حضور بین‌المللی با تدوین نظام ارائه فاخر در کلاس جهانی

ایجاد برند ملی-استانی «MediHerb Isfahan» و شرکت در نمایشگاه‌های بین‌المللی مانند:

- Vitafoods Europe (سوئیس)
- CPhI Worldwide (آلمان)
- Arab Health (امارات)
- که می‌تواند به افزایش شناخت، اعتماد و سهم بازار منجر شود.

۷. نتیجه‌گیری: اصفهان به‌عنوان قطب ملی گیاهان دارویی

«ثروت واقعی یک کشور، در خاک و گیاهانش نهفته است، نه در زیر خاکش.»

استان اصفهان با تلفیقی از تنوع زیستی بالا، تجربه تاریخی در کشاورزی خشک و موقعیت استراتژیک در شبکه حمل‌ونقل ملی، ظرفیت تبدیل شدن به قطب ملی گیاهان دارویی را دارد. این تحول نیازمند یک استراتژی جامع است که در آن:

- دانشگاه‌ها نقش تولید دانش و فناوری را ایفا کنند
- دولت با ایجاد چارچوب‌های قانونی و حمایتی، زمینه‌ساز باشد
- بخش خصوصی به‌عنوان موتور اجرایی عمل نماید
- جوامع محلی به‌عنوان ذینفعان اصلی مشارکت کنند

سرمایه‌گذاری در این حوزه نه تنها به ایجاد اشتغال پایدار (به‌ویژه در مناطق روستایی)، افزایش صادرات غیرنفتی و کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی کمک می‌کند، بلکه گامی مؤثر در جهت حفظ تنوع زیستی، مقابله با بیابان‌زایی و ارتقای سلامت جامعه خواهد بود.

پیشنهادهای اولیه و عملی برای سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در حوزه گیاهان دارویی استان اصفهان

۱. سرمایه‌گذاری در واحدهای فرآوری پیشرفته (ارزش افزوده بالا)

چرا جذاب است؟

بیش از ۸۰٪ گیاهان دارویی ایران به صورت خام صادر می‌شوند. فرآوری آن‌ها به عصاره، اسانس، پودر استاندارد یا علف‌های دارویی بسته‌بندی‌شده، ارزش افزوده را تا ۵-۱۰ برابر افزایش می‌دهد.

پیشنهاد عملیاتی:

احداث واحدهای استخراج با فناوری SFE (استخراج با دی‌اکسید کربن فوق‌بحرانی) برای تولید اسانس‌های خالص بدون حلال.

راه‌اندازی خط تولید چای‌های دارویی ارگانیک با بسته‌بندی زیست‌تخریب‌پذیر برای بازارهای اروپا و خلیج فارس. همکاری با دانشگاه‌های اصفهان (مثل دانشگاه صنعتی اصفهان یا دانشگاه علوم پزشکی) برای استانداردسازی فرآورده‌ها. سودآوری تخمینی: نرخ بازگشت سرمایه (ROI) در واحدهای فرآوری گیاهان دارویی بین ۲۵ تا ۴۰ درصد در سال اول پس از راه‌اندازی کامل است (بر اساس مطالعات انجام‌شده توسط مرکز توسعه کسب‌وکارهای کوچک و متوسط اصفهان).

۲. توسعه صادرات با رویکرد برندسازی جهانی

چرا جذاب است؟

محصولات اصفهانی مانند زعفران و گل محمدی در بازارهای بین‌المللی شناخته‌شده‌اند، اما فاقد هویت برندی یکپارچه هستند.

پیشنهاد عملیاتی:

- ایجاد برند جهانی «ISFAHAN HERBAL» با گواهی‌های بین‌المللی (ORGANIC EU, ISO 22000, GACP).

- تمرکز بر بازارهای پرتانسیل:

آلمان و فرانسه: تقاضای بالا برای عصاره‌های گیاهی استاندارد

امارات و عربستان: علاقه به محصولات سنتی ایرانی

هند و ترکیه: تقاضای صنعتی برای مواد اولیه دارویی

مزیت رقابتی: استان اصفهان از نظر جغرافیایی به بندرعباس و فرودگاه بین‌المللی شهید بهشتی نزدیک است، کاهش هزینه‌های لجستیک تا ۳۰٪.

پیشنهادهای اولیه و عملی برای سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در حوزه گیاهان دارویی استان اصفهان

۳. همکاری در اکوسیستم نوآوری و استارت‌آپ‌های گیاهی

چرا جذاب است؟

تقاضای جهانی برای مکمل‌های گیاهی ترکیبی، محصولات آرایشی-درمانی طبیعی و داروهای گیاهی استاندارد در حال انفجار است.

پیشنهاد عملیاتی:

- سرمایه‌گذاری در استارت‌آپ‌های محلی فعال در حوزه‌های:
کپسول‌های گیاهی برای کاهش استرس و بهبود خواب (با ترکیب بابونه، گل گاوزبان و مرزه)
اسانس‌های آرایشی از گل محمدی و نعنای اصفهان
نانوذرات گیاهی برای افزایش زیست‌فراوانی (BIOAVAILABILITY) ترکیبات دارویی

💡 حمایت دولتی: طرح‌های نوآورانه در این حوزه از معافیت مالیاتی ۱۵ ساله و وام‌های کم‌بهره از صندوق نوآوری و شکوفایی بهره‌مند می‌شوند.

۲. توسعه صادرات با رویکرد برندسازی جهانی

چرا جذاب است؟

محصولات اصفهانی مانند زعفران و گل محمدی در بازارهای بین‌المللی شناخته‌شده‌اند، اما فاقد هویت برندی یکپارچه هستند.

پیشنهاد عملیاتی:

- ایجاد برند جهانی «ISFAHAN HERBAL» با گواهی‌های بین‌المللی (ORGANIC EU, ISO 22000, GACP).
- تمرکز بر بازارهای پرمپتانسیل:
آلمان و فرانسه: تقاضای بالا برای عصاره‌های گیاهی استاندارد
امارات و عربستان: علاقه به محصولات سنتی ایرانی
هند و ترکیه: تقاضای صنعتی برای مواد اولیه دارویی

💡 مزیت رقابتی: استان اصفهان از نظر جغرافیایی به بندرعباس و فرودگاه بین‌المللی شهید بهشتی نزدیک است، کاهش هزینه‌های لجستیک تا ۳۰٪.

پیشنهادهای اولیه و عملی برای سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در حوزه گیاهان دارویی استان اصفهان

۴. مدل سرمایه‌گذاری PPP (همکاری عمومی-خصوصی) در پارک‌های تخصصی

چرا جذاب است؟

دولت استان اصفهان آمادگی دارد تا زمین و زیرساخت‌های اولیه را در مناطق کلیدی (کاشان، خور، شهرضا) فراهم کند.

پیشنهاد عملیاتی:

- مشارکت در احداث پارک صنعتی تخصصی گیاهان دارویی با مدل BOT (ساخت-عملیات-انتقال).
- ایجاد مرکز جهانی تحقیق و توسعه گیاهان دارویی خشک منطقه با همکاری سازمان‌های بین‌المللی (مثل WHO یا FAO).

💡 مزیت بلندمدت: دسترسی به داده‌های تحقیقاتی، نیروی متخصص و شبکه جهانی خریداران.

۵. سرمایه‌گذاری در فناوری‌های دیجیتال و زنجیره تأمین هوشمند

چرا جذاب است؟

ضعف اصلی زنجیره تأمین گیاهان دارویی، عدم شفافیت و ضایعات بالا است.

پیشنهاد عملیاتی:

- توسعه یا سرمایه‌گذاری در پلتفرم‌های دیجیتال برای:
ردیابی محصول از مزرعه تا مصرف‌کننده (BLOCKCHAIN)
پیش‌بینی تقاضای جهانی با هوش مصنوعی
اتصال مستقیم کشاورزان با خریداران بین‌المللی

💡 بازار هدف: این فناوری‌ها نه تنها در ایران، بلکه در کل خاورمیانه و آسیای مرکزی کاربرد دارند.

